ION I. NISTOR

Grigore Vodă Ghica

La aniversarea de 150 de ani de la moartea sa

Cu 8 clișee în text

Extras din „Codrul Cosminului" IV1, 1927, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți.

CERNĂUȚI 1928

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ „GLASUL BUCOVINEI"
STRADA IANCU FLONDOR No. 33

9692

www.dacoromanica.ro

Grigore Ghica Voevod

www.dacoromanica.ro

GRIGORE VODĂ GHICA

1. Cuvinte profetice

După parastasul săvârşit, cu creştinească evlavie, în biserica catedrală, pentru odihna sufletului aceluia care a fost Grigore Alexandru Ghica Voevod, ne-am adunat aci, în Sala Sinodală, unde acum nouă ani s'a votat unirea, pentru a comemora în mod cuvenit viaţa, faptele şi tragicul sfârşit al lui Grigore Vodă, eroul dramei sângeroase dela Iaşi, care acum 150 ani a căzut pradă uneltirilor duşmane pentru că a înţeles să se împotrivească detrunchierii ţării sale [1]).

Cinstirea memoriei domnitorului martir nu se putea face într'un mod mai demn şi mai luminos ca în cadrul simbolic al celor două aniversări de astăzi: terminarea războiului mondial şi intrarea trupelor române în Cernăuţi, ambele întîmplate în ziua de 11 Noembrie 1918.

Prin rezultatul fericit al marelui război s'a întronat, şi pentru naţiunile mai mici, dreptatea şi libertatea în lume, iar prin intrarea triumfală a armatei izbăvitoare în capitala Bucovinei desrobite, s'a împlinit visul de aur al părinţilor noştri şi s'a evidenţiat, în modul cel mai strălucit, că mai presus de lăcomiile teritoriale şi de sângeroasele crime de stat, planează, în plenitudinea puterii sale răsplătitoare, *un mare principiu etic,* inalterabil şi vecinic.

In sufletul poporului român actul năprasnic al decapitării lui Ghica Vodă apare strâns legat de revoltătoarea detrunchiare a Moldovei, ce s'a săvârşit prin răpirea Bucovinei de către Habsburgi.

Aceste două întâmplări, deopotrivă de dureroase sufletului românesc, ce s'au succedat în interval scurt una după alta, le găsim contopite în conştiinţa poporului într'un singur act du-

[1]) Din discursul comemorativ, rostit în Sala Sinodolă din Cernăuţi, în ziua de 11 Noemvrie 1927, în prezenţa *Alteţei Sale Regale, Inaltului Regent Principelui Nicolae.*

www.dacoromanica.ro

reros, trist şi revendicativ. Printr'o misterioasă asociaţie de idei, amintirea morţii tragice a domnitorului martir trezia vecinic în sufletul Moldovenilor nemîngăiaţi, proteste legitime contra răpirei Bucovinei. Cinstirea lui Ghica Vodă a fost pururea un puternic stimulent pentru trezirea conştiinţei naţionale şi pentru îmbărbătarea revendicărilor noastre drepte privitoare la Bucovina.

Aşa s'a întâmplat în 1875 la Iaşi, când în prezenţa unui public numeros, sosit acolo din toate colţurile ţărei, s'a prăznuit centenarul morţei lui Grigore Vodă. Cu acel prilej, primarul Iaşilor *Nicu Gane* constata cu bucurie că Românii din toate părţile s'au grăbit să vină la Iaşi pentru a depune *flori şi lacrămi* pe mormîntul nefericitului domn. Această serbare de doliu a ţărei întregi, zicea Gane în discursul său comemorativ, să o repetăm şi în anul viitor şi în toţi anii dearîndul, s'o înrădăcinăm în deprinderile noastre şi ale copiilor noştri, căci exemplele mari, adesea amintite, hrănesc sufletul şi formează buni cetăţeni, întărindu-i în credinţa drepturilor şi revendicărilor lor juste[1]).

Cu acelaş prilej, poetul bucovinean *Dimitrie Petrino* merse un pas mai departe, declarând în înflăcăratul său discurs că a venit de departe, de dincolo de Molna să depună lacrămile sărmanei Bucovine pe mormântul domnului martir care, *pentru dînsa şi cu dînsa împreună*, a căzut, el în mânile ucigaşilor, ea sub jug străin[2]).

Să ne ferească umbra măreaţă a lui Grigore Vodă, zicea Petrino, de ceeace ar adveni poate, dacă am lăsa să mai treacă un secol de înstrăinare peste catacombele dela Putna şi ruinile dela Suceava. Sacrilegiul comis asupra unui domn martir şi asupra unei ţări răpite îşi cere răsbunarea. In scopul acesta poetul îndeamnă pe Români să-şi dea mâna pentru a se întări şi a grăbi timpul, care este menit a sărbători într'un, mod demn, memoria lui Ghica Vodă cu aceaiaşi zi care va aduce Bucovina în braţele Moldovei.

Iar într'un suprem apel către întreaga conştiinţă românească, Dimitrie Petrino zicea în 1875:

---

[1]) *Trompeta Carpaţilor,* anul XIII., no. 1220, din 12 Oct. 1875.
[2]) Ibid.

www.dacoromanica.ro

„Nu cu vorbe, ci cu fapte, româneşti şi glorioase
„Pe acest domn mort prin tradare, toţi Românii să-l cinstim,
„Ghică Vodă azi ni cere monument făcut din oase,
„Deci de piatra pe mormântu-i spada noastră s'ascuţim" [1]).

Viziunea poetului a devenit realitate: spada ascuţită de piatra mormântului dela Iaşi, în mâna eroică a singurului urmaş legitim al lui Ghica Vodă în Bucovina, a Marelui Rege Ferdinand I, a fulgerat răsbunătoare la Mărăşeşti şi Oituz, reparând crima ce s'a săvârşit, iar armata română, strecurându-se prin piramide de oase, a intrat triumfătoare în Bucovina liberată din cătuşele robiei.

2. Origina lui Grigore Ghica.

Dela unire încoace comemorarea lui Ghica Vodă şi-a pierdut caracterul ei polemic şi revendicativ. Decapitarea teritorială este ispăşită. Ideea pentru care Grigore Ghica a suferit moartea de martir a triumfat şi Moldova întregită până la Nistru şi Ceremuş se închină cu evlavie înaintea memoriei aceluia, care a murit pentru apărarea integrităţei ei. Am fi însă nedrepţi cu această mare şi ilustră figură din trecutul nostru, dacă n'am încerca cu acest prilej să scoatem în relief toată strălucirea domniei şi personalităţei sale.

Grigore Alexandru Ghica, ca om şi ca domn, poate fi aşezat alături de cei mai mari şi mai meritoşi domni din istoria noastră. El a ilustrat în trei rânduri tronurile Principatelor Române, domnind de două ori în Moldova (Martie 1764 — Ianuarie 1767 şi Septemvrie 1774— Octomvrie 1777) şi odată în Muntenia (Octomvrie 1768 — Noemvrie 1769). Domnia lui a fost una din cele mai bune din întreaga epocă a Fanarioţilor. Alături de Constantin Vodă Mavrocordat, dătător de legi şi datini în folosul ţărănimei, se ridică personalitatea marcantă a lui Grigore Vodă care, însufleţit de ideele absolutismului luminat, a încercat cu mult succes să le pună în aplicare în Moldova sa iubită şi astfel să introducă în acest principat reforme mari şi hotărîtoare în toate direcţiile şi pe toate tărîmurile de acti-

[1]) Dim. Petrino, *La mormântul lui Grigore Ghica,* Conv. Lit. IX, p. 282.

www.dacoromanica.ro

vitate: administrativă, economică, socială şi culturală; reforme dintre care unele păreau contemporanilor prea radicale. Din cauza aceasta Grigore Ghica a fost acuzat de contemporanii săi că nutria credinţe francmasonice [1]).

Dar cu toate acestea, la Grigore Vodă se potriveşte caracterizarea pe care Schiller o aplică eroului trilogiei sale *Wallenstein*, zicând că figura acestuia apare în istorie schimonosită prin lauda şi hula contemporanilor. Să desprindem deci această măreaţă figură din întunericul uitării şi să o înfăţişăm contemporanilor în toată strălucirea ei.

Din începuturi modeste, neamul Ghiculeştilor, de obârşie albaneză, pătrunsese în Principate pe la mijlocul veacului al 17-lea, „negustoria ţiind" cum zice Miron Costin [2]). Străbunul lor, Gheorghe Ghica, aşezându-se în Moldova, se încuscri cu familii boereşti şi ajunse, prin protecţia Marelui Vizir Ahmed Coeproeli, capuchehaià la Poartă pe timpul lui Vasile Vodă, iar după moartea acestuia şi mazilirea lui Gheorghe Ştefan, Ghica deveni Domn al Moldovei (1658), deschizând astfel numeroasele Domnii ale Ghiculeştilor în ambele Principate.

Un strănepot a lui Gheorghe Ghica fusese Alexandru Ghica Terzimanul, părintele Voevodului martir Grigore Ghica. Alexandru Terzimanul era un om erudit, cunoscător de limbi străine şi înzestrat cu o largă experienţă a vieţei. Ca şef al cancelariei Sublimei Porţi, Alexandru Ghica se bucura de multă consideraţie şi încredere la Turci, dar asupra lui apasă cu toată greutatea şi o mare răspundere. La sfaturile şi îndemnurile sale s'a încheiat tratatul de pace dela Belgrad (1739), prin care Austriacii retrocedară Oltenia Muntenilor. Cu acelaş prilej Alexandru Ghica stărui pe lângă Poartă ca Hotinul, evacuat de Ruşi, să nu mai devie din nou raia turcească ci să fie realipit Moldovei cum fusese în vremurile vechi până la Cantemir Vodă. Dar această suges-

[1]) F. I. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens, das ist der Walachei, Moldau und Bessarabiens im Zusammenhang mit der Geschichte des heutigen Daciens, als ein Versuch der allgemeinen Dacischen Geschichte mit kritischer Freiheit entworfen*, Zweiter oder historischer Theil, V, p. 787. Copie inedită în bibl. Academiei Române, după originalul din bibl. municipală din Braşov. A. Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung der Moldau*, II. p. 196.

[2]) Cogălniceanu, *Letopiseţe*, I, p. 357.

www.dacoromanica.ro

tiune nu găsi aprobarea Sultanului, ci din contra Alexandru Terzimanul căzu curând în disgraţie, fiindcă poporul din Constantinopol era nemulţumit cu condiţiunile tratatului de pace dela Belgrad şi cerea capul marelui vizir şi al marelui dragoman Alexandru Ghica. Sulzer ne spune că marele vizir ştiu să se apere, aruncând toată vina asupra lui Ghica care fu ucis, drept ţap ispăşitor pentru greşelile mai marilor săi [1]). Astfel muri Alexandru Ghica în Iunie 1640, răpus în chioscul Sultanului de trei iatagane, cu toate încercările ambasadorilor străini de a-i salva viaţa şi în deosebi ale bailului veneţian, care în raportul său către Doge arătă că Ghica era un om de voinţă tare şi de simţăminte oneste.

3. Domnia lui Grigore Vodă Ghica.

La moartea silnică a părintelui său, tânărul Grigore Ghica se va fi ascuns pe undeva pentru a-şi salva viaţa, dar îndată ce pornirile Sultanului contra Ghiculeştilor se potoliseră, beizadeaua Grigore eşi din ascunzişurile sale şi reuşi, cu ajutorul numeroşilor săi prieteni şi al banilor de care dispunea din bielşug, să obţină iertarea Sultanului şi îndată după aceea chiar postul de mare dragoman al Porţii, ce fusese atât de fatal tatălui său. Cu toată primejdia ce era îmbinată cu această însărcinare, ea era totuş râvnită foarte mult de toţi pretendenţii la domnie, fiindcă dragomania Porţei deschidea de regulă drumul spre tronurile Principatelor.

Moartea tragică a tatălui său aruncă o atmosferă de compătimitoare simpatie asupra tânărului Grigore Ghica, care primise o educaţie foarte îngrijită şi care în capitala Imperiului Otoman, în zilnicul contact cu lumea politică şi diplomatică de acolo, îşi adunase cunoştinţe bogate şi se puse în curent cu ideile şi concepţiunile politice şi sociale ale timpului. Astfel înarmat, dânsul era predestinat pentru domnie. Graţie relaţiilor sale cu cercurile politice înalte din Constantinopol şi bucurându-se de încrederea marelui vizir, Grigore Ghica obţinu în 1764 domnia Moldovei. Vestea despre numirea sa de domn fu primită de ţară cu mare mulţumire. „Să fie într'un ceas bun“ — ziceau boerii „şi să trăieşti

[1]) F. I. Sulzer, V. p. 382. Cfr. N. Iorga *Familia Callimachi*, I, p. LI·

www.dacoromanica.ro

Măria Ta până la adânci bătrâneţe în luminat scaunul Măriei Tale. Toţi ne-am bucurat de bun numele Măriei Tale şi ne simţim cu toţii datori a sluji cu tot sufletul nostru Măriei Tale[1])". Aşezându-se în scaun, tânărul voevod se dedică cu toată râvna înaltei sale misiuni. Prima sa grijă era să asigure ţărei o administraţie bună şi cinstită. In scopul acesta ispravnicii primiră aspra poruncă „să fie cu dreptate săracilor, nimeni să-i calce şi să-i năpăstuească sau să păzească hatîrul cuiva şi să se ferească fiecare de a lua mită, căci se vor alege cu mare pedeapsă pentru că *Dumnezeu* l-a trimis întru acest pământ ca să păzească pe săraci şi să-i fie milă de dânşii. Relele trebuesc stârpite precum neghina din grâu se alege[2]).

Adânc încredinţat de misiunea sa divină, Grigore Ghica se interesa de aproape de toate ramurile de administraţie, reorganizându-le în spirit modern. El se strădui să consolideze finanţele ţării, întocmind condice anume pentru venituri şi cheltueli. Intre cheltueli găsim şi un condei de 69 lei pentru „gazeturile din Braşov". El dispuse ca boerii şi slujbaşii să nu se mai recompenseze în natură, ci să primească o leafă fixă lunară din bugetul statului pentru osteneala serviciilor lor. Pentru a înlesni comerţul, Ghica desfiinţă cooperaţia „madragiilor" adică a precupeţilor sau intermediarilor, poruncind ca articolele de prima necesitate să nu se mai vândă de precupeţi, ci direct de producători. Tot în scopul acesta porunci să nu se mai îngădue aşezarea Evreilor şi străinilor la sate, reînoind astfel o dispoziţie similară a lui Petru Şchiopul din secolul al 16-lea[3]). Pentru acoperirea cheltuelilor cu întreţinerea drumurilor şi refacerea podurilor Ghica impuse o dare specială pe animalele de tracţiune. Tot dânsul aprovizionă oraşul Iaşi cu apă potabilă, restaurând vechile conducte sau urloae[4]). El reorganiză corpul de gardă şi diversele plutoane de poliţie şi siguranţă şi tot el luă măsuri severe contra luxului[5]). Văzând cum boerii cheltuiau

---

[1]) Cogălniceanu, *Letop.* III p. 251.

[2]) V. A. Urechiă, *Memoriu asupra perioadei din Istoria Românilor dela 1774—1786.* Anal. Acad. Rom. Ist. tom. XII p. 129 urm.

[3]) Ibid p. 137 urm.

[4]) *Letop.* III p. 192.

[5]) *Arhiva Istorică*, II. p. 179—182.

www.dacoromanica.ro

sume mari pentru îmbrăcamintea lor, el opri sub aspră pedeapsă orice lux în îmbrăcăminte, iar pentru a merge cu pildă bună înainte, însuşi domnul îşi comandă un rând de haine simple de postav şi apăru astfel îmbrăcat în divan. Boerii imitară pilda dată de domn şi cronica spune că în puţine zile s'a ridicat acea cheltuială nebunească a strailor [1]).

Dar Voevodul Ghica nu înţelegea să ia numai măsuri contra luxului, ci dânsul merse un pas mai departe, înfiinţând o fabrică de postav în Moldova. „Au socotit, zice cronicarul, că va putea face postav aci în ţară. Au scris pe la prieteni în Germania şi Polonia şi i-au trimis doi meşteri, ca să vadă de se poate face chirchana sau postăvărie la Chipăreşti unde întră Bahluiul în Jijia. Au început să facă fel de fel de postav şi a trimis dar la Impărăţie". Gândul domnului era să desvolte această industrie naţională pe o scară mai largă pentru ca, acoperind consumul intern, să se poate face şi export în Muntenia, Basarabia, Crimeia şi Turcia [2]).

Ghica Vodă era însufleţit de o mare dragoste şi compătimire pentru cei mulţi şi săraci; primind jalbe că aşezămîntul agrar al lui Constantin Vodă Mavrocordat nu se respectă cum trebue şi că sătenii se asupresc cu lucrul stăpânului moşiei fără nici o rânduială sau dreptate, a căutat să pună rânduială bună în aceste pricini prin hrisovul său din 1 Ianuarie 1766, fixând 15 ponturi după care urmau să se ţină şi sătenii şi proprietarii [3]). Cu o zi înaintea morţi, sale, la 30 Septembrie 1777, stil vechiu, Ghica Vodă luând înţelegere cu boerii, regulă din nou raporturile dintre săteni şi proprietari „cu lepădarea şi desrădăcinarea de istov a celor ce s'au găsit rele şi asupritoare" [4]).

Dar grija sa necontenită pentru buna stare materială a supuşilor săi nu împiedică pe domn de a se gândi şi la cultivarea bunurilor intelectuale prin şcoală şi biserică. Ca om erudit ce era, Grigore Ghica, restaură în 1766 vechea Academie din Iaşi, răclădind-o din nou şi dându-i un statut de organizaţie apro-

[1]) Cogălniceanu, *Letop.* III p. 262.

[2]) Cogălniceanu, *Letop.* III 261.

[3]) R. Rosetti, *Pământul, Sătenii şi Stăpânii din Moldova,* I, pag. 326 urm.

[4]) Ibid, I, p. 333.

www.dacoromanica.ro

piat de progresele ştiinţei şi de exigenţele timpului său [1]). Cronicarul Conta relatează că Grigore Ghica era în adevăr un om foarte înţelept şi învăţat şi, iubind ca şi alţii să se îndestuleze cu învăţătură, a făcut şcoală aproape de mitropolie „întru care să se înveţe multe feluri de învăţătură şi mai multe limbi. Adunat-au şi dascăli foarte învăţaţi, făcut-au orânduieli dascălilor şi ucenicilor, ca să ştie fiştecare leafa şi rânduiala lor" [2]).

Prin hrisov gospod, Ghica Vodă înfiinţă în 1766 douăzeci şi două de şcoale domneşti, întreţinute din visteria statutului, cu dascăli aleşi şi bine plătiţi. Între aceste se găsiau şcoalele din Cernăuţi, Suceava, Câmpulung, Câmpulung pe Ceremuş, Orhei, Soroca, Chişinău, Greceni, Neamţ, Bacău, Tecuci, Covurlui, Vaslui, Tutova, Fălciu, Dorohoi, Hârlău şi altele [3]). Şcoala înfiinţată de Grigore Ghica Vodă în Cernăuţi la 1766 dăinuieşte şi astăzi, este aşanumita şcoală primară greco-orientală din strada General Prezan. Aceasta este fără îndoială cea mai veche şcoală din Bucovina care funcţionează necontenit dela 1766 încoace. In 17 Noembrie 1775 apăru un nou hrisov a lui Ghica pentru şcoale în care Voevodul zicea că „fiindcă am aflat şcoalele care sunt în această ţară părăsite şi stricate fără nici o faptă, noi ca să le ridicăm şi să le aşezăm împreună şi să le întărim şi să le apărăm de orice stricăciune şi facere de rău, hotărîm ca să reînoim eforiile şi aşezămintele creiate de noi în prima domnie" [4]). Prin solicitudinea sa şcoalele distruse şi risipite în timpul ocupaţiunei ruseşti au fost refăcute şi redate scopului lor [5]). Dar totdeodată cu reorganizarea şcoalelor Ghica Vodă hotărî ca nimeni să nu poată ocupa vre-o slujbă în stat fără „carte de învăţătură" sau diplomă de absolvire a unei şcoli, cum am zice noi astăzi [6]).

Dar reformele sale nu se îndreptară numai asupra şcoalelor, ci ele fură aplicate şi bisericii. Domnul biciueşte aspru stările din biserica Moldovei, arătând că o mulţime de preoţi nu întrau prin uşa din faţă la cinul preoţesc, ci cei mai mulţi erau aceia

---

[1]) *Anal. Acad. Rom. Ist.* X, p. 226, *Uricarul*, I p. 62 urm.
[2]) Cogălniceanu, *Letop.* III, 192.
[3]) *Anal. Acad. Rom. Ist.* X, p. 225 urm.
[4]) Codrescu, *Uricarul* I, p. 73 urm.
[5]) V. A. Urechia, l. c. II. p. 268 urm.
[6]) Codrescu, *Uricarul* I, 75.

www.dacoromanica.ro

cari se suiau pe aiurea şi tâlhăreşte, îndemnaţi de nevrednicie, ticăloşie şi lenevire, ca să răpească şi să apuce darul preoţesc pentru a se îmbogăţi şi pricopsi. El dispune deci ca şi în tagma preoţească să se ceară studii şi selecţie. El opri să se mai zidească biserici fără aprobarea şi binecuvântarea mitropolitului. Ctitorii bisericilor erau obligaţi să asigure ctitoriilor lor mijloacele necesare pentru întreţinere. Cei ce se călugăreau puteau testa averea lor mănăstirii numai cu aprobare domnească şi aceasta pentru motivul ca rudele să nu fie neîndreptăţite [1]).

Doi ani înainte de moartea sa, în 25 Iulie 1775, evlaviosul domn, acordă mănăstirii Solca, unde este hramul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, scutiri pentru goştină, desetină şi vădrărit, precum şi 2 ocale de unt-de-lemn şi o litră de tămâie din vama cea mare domnească *„pe toată luna şi în toată vremea domniei sale“*, cu condiţiunea ca părinţii să se roage „pentru iertarea păcatelor iubiţilor părinţilor noştri şi ale noastre şi pentru *bună starea şi întemeiarea ţării acesteia* [2])“. Este semnificativă dania aceasta pentru o mănăstire din regiunea bucovineană pentru apărarea căreia cucernicul domn îşi pierduse viaţa!

Măsurile acestea, ca şi cele privitoare la regularea raporturilor dintre săteni şi proprietari, inspirate de un înalt simţământ de dreptate şi umanitate pentru cei mici şi săraci, nu erau de loc după placul boerilor mari şi al clerului. Şi din cauza aceasta domnul nu se putea bizui îndeajuns pe sprijinul acestor clase privilegiate, care şi ele într'o măsură oarecare au contribuit mai târziu la tragicul său sfârşit.

Din cele arătate mai sus, se vede lămurit care erau ideile şi năzuinţele de reformă şi de progres ale acestui domn. Deaceia cu drept cuvânt cronica laudă domnia lui Ghica Vodă cu cuvinte alese, zicând: „Intreg era acest domn la toate, plin de minte, învăţat ştia toate trebile cum le va purta. Cuvântul ce grăia era grăit şi era lăudat de către toţi şi plăcut prostimii. Iar boerilor nu atât, căci nu puteau să mânânce pe cei mici şi săraci, că nu îi suferea domnul nici de cum“ [3]).

---

[1]) Ibid. I, p. 306 urm.
[2]) V. A. Urechia, o. c. I. p. 855 (971).
[3]) Cogălniceanu, *Letop.* III, p. 252

www.dacoromanica.ro

4. Pribegia sa în Rusia.

In anul 1767 expirară cei trei ani pentru care Ghica Vodă fusese întărit Domn al Moldovei. După o scurtă întrerupere, Ghica Vodă obţinu domnia Munteniei, unde începuse să desvolte, cu mintea sa limpede şi cu hotărîrea sa fermă, aceiaş activitate rodnică şi inspirată de aceleaşi principii democratice — am putea zice — ca şi în Moldova. Dar acolo buna sa domnie fu subit întreruptă prin ocupaţia rusească.

In 1768 isbucni războiul ruso-turc. Armatele ruseşti, trecând Nistrul şi Prutul, înaintară spre Bucureşti. In faţa năvălirilor inamice, Ghica Vodă părăsi tronul Munteniei şi în drum spre Focşani căzu prizonier la Ruşi. Saint Priest, Ministru Franţei la Constantinopol, relatează că Ghica era vândut de mult curţii din St.-Petersburg şi că dânsul anume de bună voie a căzut prizonier la Muscali [1]). De altfel şi Sulzer susţine că în Moldova şi în deosebi în casa beizadelei Alex. Mavrocordat, unde loja dânsul, nu era nici o taină pentru nimeni că Ghica Vodă în ascuns era un declarat rusofil, dară şi mai mult şi chiar fără nici o jenă *prusofil,* vecinii săi cei mai apropiaţi şi mai puternici. Faţă de Austriaci însă nu era de loc favorabil.

Dragostea lui pentru Prusaci o explică Sulzer prin faptul că rezidentul Prusiei la Constantinopol ar fi împrumutat lui Ghica 40.000 de taleri pe când era dragoman la Poartă [2]). Ruşii îl tratară bine şi după ce petrecu câtva timp la Iaşi sub ocupaţie, fu trimis la Petersburg din ordinul mareşalului Romeanţov. Impărăteasa Caterina primi bine la curtea sa pe fostul domn român, admirând inteligenţa şi cultura sa. Intr'o scrisoare pe care împărăteasa în 18 Februarie 1770 o trimise lui Voltaire, dânsa aminteşte despre Ghica care petrecea la curtea ei şi-l arăta ca pe un om de spirit: „il a beaucoup d'esprit" zicea împărăteasa.

Petrecerea lui Ghica Vodă la curtea Caterinei pare să fi trezit într'o măsură oarecare gelozia marelui scriitor francez care, în răspunsul său către împărăteasa din Aprilie 1770 spunea

---

[1]) Cfr. A. Wolf, *Beiträge zu einer stat.-hist. Beschreibung des Fürstentums Moldau.* II p. 193.

[2]) F. I. Sulzer, l. c.

www.dacoromanica.ro

că invidiază pe domnul român pentru destinul său fericit de a sta la picioarele împărătesei : „Pour le Hospodar de Valachie, puisqu'il a de l'esprit, il restera à votre cour . . . je me mets aux pieds de votre Majesté comme le Hospodar de la Valachie et j'envie sa destinée" [1]).

Sentimentele rusofile ale lui Grigorie Vodă erau binecunoscute Caterinei. Dară pe lângă acestea Ghica era un bărbat de o rară frumuseţă şi înzestrat cu o putere fizică extraordinară. Se zice că dânsul putea frânge în două cu mare uşurinţă cele mai groase potcoave de cai, calităţi alese, care nu puteau decât să trezească admiraţia împărătesei Caterina şi invidia lui Voltaire [2]).

Aflând însă despre moartea năprasnică a nefericitului domn, Voltaire îşi va fi dat desigur seama că înaintea morţii nu este nimeni fericit şi că prin urmare dânsul nu avea nici un motiv să invidieze pe Grigore Vodă.

Petrecerea sa în Rusia şi primirea bună ce i se făcuse la curtea Catarinei treziră grave bănueli contra sa la Constantinopol. Neîncrederea aceasta deveni şi mai mare prin faptul că la aşezarea păcei din 1774, împărăteasa ceru sultanului să confirme pe Grigore Ghica domn în Moldova. Se pare că în acelaş sens ar fi intervenit pe lângă Inalta Poartă şi ambasadorul Prusiei. Astfel s'ar explica şi cuvintele pe care stihuitorul anonim, care a deplâns în versuri moartea sângeroasă a nenorocitului domn, îi pune în gură cuvintele :

„Sunt pus de trei crai,
„Cum îndrăsneşti să mă tai" [3]).

Una din dispoziţiunile tratatului de pace dela Cuciuc-Cainargi prevede că „Domnii Principatelor să nu se scoată fără vină vădită, ci să fie statornici fără nici o frică, fiind aceasta înalta voie a împărătesei Caterina" [4]). Era o dispoziţie pe care Turcii o primeau de voie, de nevoie cu gândul ascuns de a nu

[1]) Voltaire, *Opere Complecte,* Paris 1830, vol. 51, p. 347, 352.

[2]) Cfr. Iacob C. Negruzzi, *Cântecul sau „Stihuirea lui Grigori Ghica Vodă"*, Anal. Acad. Rom. Lit. XXXII p. 68.

[3]) F. I. Sulzer, l. c. V, p. 790. Versiunile acestea nu le găsim în ediţia lui Cogălniceanu, *Letop.* III, p. 275 urm.

[4]) *Acte şi Docum. relative la Istoria Renaşterei României,* I, p. 132.

www.dacoromanica.ro

o respecta. Astfel silit de împrejurări, sultanul consimţi la numirea lui Ghica Vodă ca domn al Moldovei şi în ziua de 4 Noembrie 1774 apăru hatişeriful pentru pronomiile Moldovei către Grigore Ghica Voevod, având următorul cuprins:

„Iar tu numitule domn şi diadohii tăi, urmând după poruncile de sus arătate şi împlinind datoria slujbei către înaltul meu devlet... să fii încredinţat că până când nu se va arăta greşală vrednică, să nu căderi la grija scoaterei şi a despărţirei, că umblând cu credinţă şi cu dreptate veţi fi statornici pe domnia Moldovei" [1]). Cât de trainică fusese această statornicie vom vedea curând.

5. Grigore Ghica şi răpirea Bucovinei.

Urcându-se din nou pe tronul Moldovei, Grigore Ghica găsi o situaţiune extrem de grea. De astădată clerul şi boerii, cari cunoşteau vederile şi simţimintele sale din prima domnie, nu-l mai primiră cu aceiaşi dragoste şi însufleţire ca mai înainte. Pe de altă parte înalta Poartă confirmase pe noul domn în scaun la stăruinţa Rusiei şi a Prusiei. Ghica dobândi deci domnia, nu din încrederea Porţii, ci prin insistenţe externe. Din împrejurarea aceasta reesă limpede că situaţia sa era din capul locului foarte şubredă şi nesigură. Pe lângă acestea mai interveni şi un alt moment care făcea ca tronul lui Ghica Vodă să se clatine mereu.

Austria se folosi de slăbiciunea beligeranţilor Ruşi şi Turci şi concentră trupe la hotarul Moldovei cu ferma hotărîre de a anexa cel puţin o parte din această frumoasă şi mănoasă ţară. Consimţimântul Feldmareşalului Romeanţov pentru acest furt de teritoriu fu uşor dobîndită prin strălucirea ameţitoare a aurului şi a briliantelor de pe tabacherea cu care Austriacii înţeleseră să cumpere consimţimântul său [2]).

Iar cât priveşte pe Turci, rezistenţa lor fu uşor înfrântă

[1]) *Acte şi Docum.* I, p. 145 urm.; *Uricariul*, VI, p. 433 urm.

[2]) Kaunitz către Thugut la 7 Febr. 1775: „Cât din partea mareşalului Romanzov, acestuia precum cred a Vă fi încunoştiinţat confidenţial, noi i-am făcut un prezent de 5000 galbeni şi o tabacheră de aur împodobită cu brilante, în urma cărora am primit probe sigure despre bunele sentimente ale mareşalului". Hurmuzaki, *Docum.* VII, p. 133.

www.dacoromanica.ro

prin galbenii lucitori, prin briliante, cuţite cu pietre scumpe, oglinzi de Veneţia, porţelanuri şi alte daruri, pe care împuternicitul Mariei Tereze le vărsau din belşug din punga largă a corupţiei habsburgice. Contele Thugut, care pentru Moldoveni era un adevărat „Thunichtgut" se însărcinase să aplaneze chestiunea aceasta cu Turcii. Tocmeala s'a făcut uşor din cauza lăcomiei şi corupţiei înspăimântătoare care stăpânea atunci cercurile de conducere din Imperiul Otoman [1]).

Târgul ruşinos nu scăpă însă vigilenţei lui Grigore Ghica Vodă care, încurajat de ţară, nu obosea, bombardând necontenit Inalta Poartă cu memorii, planuri topografice şi note de protest, prin care dovedea că Austria nu se mulţumea cu un simplu drum spre a uni Galiţia cu Transilvania, ci că mai vârtos ea zilnic îşi sporea poftele sale teritoriale şi îşi întindea ocupaţiunea militară, sărind din valea Moldovei în valea Sucevei, deacolo în cea a Siretului şi Prutului iar din valea Prutului în valea Nistrului, trăgând astfel un cordun din valea Corbului până sub zidurile Hotinului [2]). Austria de trei ori a strămutat pajurile şi de trei ori a împlântat ghiarele tot mai adânc în trupul Moldovei sângerânde.

In depeşa sa către Poartă, comunicată Vienei de Thugut la 4 Ianuarie 1775, Ghica Vodă arată că „ocuparea Bucovinei nu corespunde cu asigurările de amiciţie ce se dau Porţei de curtea Austriei. Partea ocupată a Moldovei întrece în bogăţie şi valoare toată cealaltă parte a ţărei. Locuitorii Moldovei cer cu stăruinţă ca Poarta să-i apere în contra unei pierderi aşa de mari. Moldovenii se află în mare nelinişte. Ce mijloace să afle pentru a înlătura pericolul, dacă să lucreze ei singuri cu însuşi puterile lor pentru a lor scăpare, sau dacă, nefiind apăraţi de suveranul lor, să alerge la o altă putere străină" [3]). Aluzia la o eventuală intervenţie străină, rusească, fu exploatată în largă măsură de internunţiul austriac şi ea spori neîncrederea Porţei faţă de Ghica Vodă, spionat din toate părţile şi discreditat la Poartă prin numeroşi pretendenţi ca Constantin Moruzi, şi de boerii nemulţumiţi cu ideile sale democratice. Domnul Munteniei

[1]) Hurmuzaki, *Docum.* VII, p. 180 urm.
[2]) Hurmuzaki, *Docum.* VII, p. 122 urm.
[3]) Hurmuzaki, *Docum.* VII, p. 112 urm.

www.dacoromanica.ro

Alexandru Ipsilante era un prieten devotat al Austriacilor şi prin urmare un adversar al lui Ghica. Dânsul dădea Austriacilor informaţiunile cele mai nefavorabile asupra domnului Moldovei [1]).

In raportul său către cancelarul Kaunitz, Thugut arată că la primirea depeşei din partea lui Ghica, Reis Efendi se mărgini a releva numai neruşinarea cutezanţei, amintind că Moldova s'ar putea simţi silită a recurge chiar şi la o protecţiune străină. mai adăugând că ministrul turc a vorbit despre aceasta cu toată înverşunarea unei amărăciuni agitată de slăbiciunea răzbunărei [2]).

Ameninţările Porţei şi a'e Austriacilor nu descurajară însă pe Voevod în avântul său patriotic de a-şi împlini datoria faţă de ţară. El încearcă să ceară dela Turci retrocedarea raialei dela Hotin, iar dela Austriaci restituirea oraşului Suceava, fosta reşedinţă a marilor săi înaintaşi. Cererile acestea indispuseră pe Turci în gradul cel mai înalt, şi Austriacii respinseră net cererea domnului privitoare la Suceava, ameninţând chiar pe Ghica prin socrul său că cunoaşte uneltirile secrete ale Voevodului cu care în timpul negocierilor pentru cesiunea Bucovinei a uneltit necontenit [3]).

„Deşi nu rămâne îndoială, zice Thugut că în adevăr nu numai că nu putem aştepta dela Voevodul Ghica câtuşi de puţină bunăvoinţă, ci dimpotrivă totdeauna trebue să ne îngrijim de manifestaţiunile antipatiei sale pline de răutăţi în contra prea înaltelor interese, antipatii cari acum după ce i s'a micşorat Voevodatul au crescut şi mai mult. Putem fi dinainte încredinţaţi că el va încerca toate mijloacele ca pe deoparte să ducă pe Comisarul graniţelor turceşti în rătăcire, iar pe de altă parte cu astucitatea sa îndătinată sub aparenţa supunerei să pună toate cursele posibile comisarului cesaro-crăesc".

„O remuneraţie ce s'ar da lui Ghica ar fi o cheltuială zădarnică şi fără nici un folos şi anume cu atâta mai mult, fiindcă dela acest Grec, falş şi necredincios pentru orice bunătate a Majestăţilor lor, fără îndoială nu putem aştepta alta decât crasă ingratitudine".

[1]) Hurmuzaki, *Docum.* p. 115.
[2]) Ibid, p. 112.
[3]) Ibid, p. 122 şi 172 urm.

www.dacoromanica.ro

„De altă parte, considerând cum lumea îl judecă aci, nu va fi greu în viitor, dacă el va merge cu neruşinarea până a arăta într'o afacere sau alta vr-o purtare neplăcută, sau a-l face să tremure de frica pedepselor pe care am îndemnat Poarta să i le dea“ [1]).

La aceste F. I. Sulzer se întreabă cu multă dreptate: *Cum era să fie Ghica prietenos Austriei, când aceasta îi furase Bucovina?*“ [2]).

Din rapoartele lui Thugut reese însă foarte clar că curtea din Viena uneltea necontenit contra voevodului moldovean care apăra integritatea ţărei sale, amenințându-l cu pedepse, şi este evident că aceste ameninţări continue şi aceste uneltiri infernale au contribuit în măsură largă la hotărîrea Porţii de a-l înlătura din scaunul Moldovei *cu orice preţ.*

Că rezistenţa lui Ghica era împărtăşită de ţara întreagă, rezultă clar din raportul lui Thugut din 17 Iunie 1775 în care găsim următorul pasaj: „Moldovenii şi toate celelalte creaturi ale lui Ghica urmează să se folosească cu multă îndărătnicie de cele mai extreme mijloace pentru a deştepta în toate părţile ură în contra convenţiei încheiate cu Poarta, cu care ocazie ei îşi dau toată silinţa de a prezenta cesiunea de bună voe a unei bucăţi atât de bogată de ţară, ca cea nemaipomenită slăbiciune, a induce pe oamenii de aici în rătăcire... Toate aceste lucruri sunt dovezi noui despre răutăcioasele lucrături ale lui Ghica“ [3]).

6. Uciderea lui Grigore Vodă.

Uneltirile Austriei, înteţite de intrigile pretendenţilor şi ale boerilor malcontenţi, veniră, ca să întărească pornirea contra curajosului domn, căruia nu i se putea ierta protecţia Rusiei şi neputinţa Sultanului de a-l revoca din scaun după împlinirea celor trei ani de domnie, cum se obicinuia până atunci. Iată deci care au fost cauzele principale care mânau pe Turci să ia măsuri extreme contra Voevodului dela Iaşi.

[1]) Raportul lui Thugut către Kaunitz din 3 Iunie 1775. Hurmuzaki, *Docum.* VII. p. 175 urm.

[2]) F. I. Sulzer, l. c.

[3]) Raportul lui Thugut către Kaunitz din 17 Iunie 1775, Hurmuzaki, *Docum.* VII. p. 177 urm.

www.dacoromanica.ro

După relaţiunile lui Sulzer, Turcii încercară *5 atentate* contra vieţei lui Ghica Vodă, fără însă să isbutească. In cele din urmă, Poarta, exasperată de această nereuşită, însărcină pe Ahmed-Bei, un prieten personal al nefericitului domn, cu executarea unui al 6-lea atentat contra domnului Moldovei, pentru a molcomi opinia publică din Constantinopol, alarmată de Ghica din cauza pierderei Bucovinei. După prescriptele Coranului, Sultanul nu era îndreptăţit să cedeze nici un palmac de pământ de bună voe, necum o provincie aşa de mare şi de bogată precum era Bucovina.

Şeful capugiilor Cara Hisarli Ahmed-Bei porni la Iaşi cu ordinul precis de a ucide pe Ghica: „Nu aduci pe Ghica, fie viu sau mort, fii sigur că vei pierde propriul tău cap". Sosind la Iaşi, dânsul descinse la Beilic unde se prefăcu că e bolnav. Domnul trimise pe medicul său Gavrilache ca să-l viziteze şi acesta raportă Domnului că nu se observă la Turc nici un simtom de boală serioasă. Cu toate acestea Ghica Vodă crezu că este dator de a-şi vizita prietenul sosit în capitala ţărei sale. Doamna, medicul, mai mulţi prieteni şi însuş Ipsilante îl conjurară să nu se expună, vizitând pe Turc, bănuind planurile infernale ale acestuia. Până şi caii dela careta domnească n'au putut fi înfrânaţi de a se opri înaintea scărilor Beilicului, ast-fel că Domnul trebui să facă mai mulţi paşi pe jos până să ajungă în dreptul scărilor. Despreţuind toate acestea, Grigore Vodă urcă în seara zilei de 1/12 Octomvrie 1777, era Duminică, scările Beilicului unde fu primit de 12 arapi dintre care unii îi luminau drumul cu făclii de ceară albă, alţii îi tămâiau cu căţui de argint, iar alţii îl stropeau cu apă de trandafiri. Toţi negrii aceştia aveau figuri posomorîte şi în contra tuturor obiceiului robilor toţi purtau hangere la brâu. Deosebit de înfioros era un arap sălbatec şi urît cu o privire înfiorătoare. La vederea lor, domnul simţi un fior rece în tot trupul şi se gândi o clipă să se reîntoarcă, dar revenindu-şi, păşi bărbăteşte înainte şi intră însoţit de arap în iatacul unde îl aştepta trimisul Porţei. Acolo, după obicinuitul schimb de cuvinte de bună venire, Ahmed-Bei scuzându-se pentru neplăcuta veste pe care trebue să i-o aducă, scoase fermanul de mazilire, pentru a-i da citire. Răspunsul lui Ghica la această veste era de aşa natură că trimisul sultanului

www.dacoromanica.ro

putu să înţeleagă că domnul nu era dispus să se supună necondiţionat ordinului primit. Bănuind aceasta, Ahmed-Bei făcu arapului semnul convenit, la care acesta aplică domnului prima împunsătură de pumnal. In aceiaşi clipă o perdea se ridică şi din dărătul ei 40 de ianiceri înarmaţi, ca nişte tigri fioroşi, se aruncară asupra nefericitului domn. Lupta nu putu fi lungă între unul singur şi fără arme şi atâţi agresori înarmaţi. In învălmăşeala morţei, Ghica scoase pumnalul şi luptând cu ucigaşii, sări la geam ca să cheme ajutor şi trânti mai muţi arapi la pământ. Dar până să vină ajutorul, toate cuţitele ucigaşilor se înfipseseră în corpul său şi astfel în mijlocul strigătului de bucurie al agresorilor criminali, domnul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica apărătorul cauzei drepte a ţării sale, căzu mort sub iataganele turceşti, de pe care nu se ştersese încă bine rugina căuzată de sângele nevinovat al părintelui său. Până să sosească în grabă oamenii săi, Turcii retezară capul lui Ghica şi aruncară corpul afară pe fereastră în grădina beilicului, cu porunca sinistră să fie aruncat la câini. Când oamenii nefericitului domn intrară ameninţători în iatac, atunci ucigaşul Ahmed-Bei sări în picioare de pe divan şi strigă cu voce tare: „Firman! Firman!“ La auzul acestor cuvinte şi la vederea peceţei împărăteşti, atârnată de pergament, oamenii lui Vodă încremeniră, braţele lor înarmate căzură înleminte în jos, iar capul lor se plecă cu umilinţă spre închinare. Aşa de mare era încă respectul faţă de poruncile împăratului turcesc [1]).

7. Jălirea morţii lui Ghica Vodă.

Măcelărirea unui domn de meritele şi reputaţia lui Grigore Ghica în însăş capitala ţării sale produce o impresie adâncă în opinia publică. Şi cum relatarea liberă a sângeroasei întâmplări putea să trezească susceptibilitatea Turcilor, s'a ales forma stihurilor pentru a păstra posterităţii amănuntele dramei din beilic. Un cărturar contemporan cu evenimentele a avut fericita inspiraţie să prindă fazele esenţiale ale întâmplării într'un fel de *cronică*

[1]) Sulezr l. c.; Cfr. expunerile lui N. Gane în *Trompeta Carpaţilor* an. XII. no 1220 din 12 Oct. 1875; — I. C. Negruzzi, l. c. p. 73; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, V. p. 224 urm. M. Cogălniceanu, *Trei zile din Istoria Moldovei*. E. Hurmuzaki, *Fragmente zur Gesch. d. Rumänen*, V. p. 400—404.

www.dacoromanica.ro

rimală întitulându-o: *„Stihuri asupra Măriei Sale Grigore Ghica Voevod"*, în care autorul, imitând nota duioasă a cântecului popular, jăleşte, în versuri mai mult sau mai puţin reuşite, nenorocirea ce s'a descărcat năprasnic asupra capului lui Grigore Vodă, depănând, potrivit cu adevărul, firul întâmplărilor sângeroase din beilicul laşilor.

Mihail Cogălniceanu consideră de autor al „Stihurilor" pe cronicarul Enache Cogălniceanu, întemeindu-se pe faptul că le-ar fi găsit în manuscriptul „original" al acestuia [1]). V. G. Urechiă a descoperit în biblioteca Academiei Române un codice din secolul al XVIII-lea, no. 154, care cuprinde în manuscript stihurile asupra lui Grigore Vodă. Dar asemănându-le cu cele publicate de M. Cogălniceanu, se constată numeroase variante. Aceste deosebiri determinară poate pe V. G. Urechia să atribue stihurile unui dascal obscur dela şcoala din Ruginoasa [2]).

F. I. Sulzer, aminteşte în opera sa citată, că a auzit despre cântecul sau stihurile asupra lui Grigore Ghica, reţinând din ele versurile cu care Grigore Vodă, indignat replică Capugiului:

„Eu sunt pus de trei crai,
Cum de'ndrăzneşti să mă tai?" [3]).

Or, aceste versuri nu se găsesc nici în stihurile publicate de Cogălniceanu şi nici în cele editate de Urechia după manuscriptul no. 154 dela Academia Română. Aceasta dovedeşte că Sulzer a cunoscut o a treia versiune în care se găsiau versurile reţinute de dânsul.

O a patra versiune se găseşte în proprietatea mea. Ea este întitulată: *„Vleat: 1777, Octomvrie 1.* Stihurile asupra Măriei Sale Grigore Ghica Voevod, ce s'au prefăcut de pe una a lui *Constantin Tăutul* şi este a lui Bogdan i Cuza".

Ediţia aceasta diferă în multe puncte esenţiale de ediţiile cunoscute până acuma şi sfârşeşte cu câteva versuri la adresa familiei nenorocitului Domn:

„De doamnă şi beizadele
Nu pot să mai spun de jele

[1]) *Letopiseţe*, III. p 275—280, ediţia a II-a.

[2]) V. G. Urechia, l. c. I. p. 846 urm. cfr. N. Iorga, *Istoria lit. române în secol.* XVIII-lea, II. p. 82 urm.

[3]) F. I. Sulzer, o. c., V. p. 787.

www.dacoromanica.ro

Amărîtele domniţe
Ilinca si Roxandiţa [1]).
N'am gândit mai înainte
Că le voi vedea aşa cerinte".

Nu mă îndoiesc că vor mai fi existând şi alte copii de pe stihurile asupra lui Grigore Vodă, fiindcă pe vremea aceia nu se tipăreau în Moldova decât cărţi bisericeşti. Scrierile profane, precum erau cronicele şi stihurile de tot felul existau numai în formă de manuscripte. Autorii răspândiau scrierile lor caligrafiate, fie de ei înşişi, fie de diaci sau gramatici publici. Femeile boereşti, cu dragoste pentru cărturărie, îşi comandau pe cheltuiala lor manuscriptele lucrărilor ce le interesau [2]). Aşa se va fi întâmplat şi cu stihurile asupra morţii lui Grigore Ghica şi astfel se explică şi deosebirile şi variantele pe care le întâlnim în diferitele texte.

Textul ce ni stă la îndemână, este *„prefăcut"* pe un alt text al lui Constantin Tăutul. El diferă în foarte multe puncte de ediţiile de până acuma şi este scris într'o foarte frumoasă cirilică în două culori. Titlul şi iniţialele stihurilor sunt scrise cu cerneală roşie. Restul cu cerneală neagră. Il reproducem în anexă.

O relaţie mai amănunţită în proză asupra dramei sângeroase dela Iaşi o găsim la Sulzer în istoria sa inedită, ce se păstrează în copie la Academia Română. O reproducem şi pe aceasta în traducere în anexă, pentru a o face mai uşor accesibilă ctitorilor.

De curând. d. Leca Morariu, profesor la universitatea din Cernăuţi, a dat publicităţii cuprinsul unei noui versiuni despre asasinarea lui Ghica-Vodă, cuprinsă în *„Codicele Pătrăuţean"*, descoperit de părintele său, preotul Constantin Morariu, în biserica din Pătrăuţi, jud Suceava, o ctitorie a lui Ştefan cel Mare.

[1]) A. Wolf laudă mult frumuseţa Ruxandiţei, pe care dânsul ca medic o scapă dintr'o boală grea. Din gura dânsei află Wolf amănuntele dramei din beilic pe care le redă în cartea sa: *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung der Moldau*, Sibiu, 1805, vol. II p. 194 urm. Ruxandiţa era măritată după boerul Balş.

[2]) Cfr. I. C. Negruzzi, *Cântecul sau Stihuirea lui Grigore Ghica Vodă*, în Anal. Acad. Rom. Lit. XXXII p. 63 urm.

www.dacoromanica.ro

Autorul anonim al acestei versiuni arată că drama s'a petrecut la 1 Octomvrie, stil vechiu 1777. Intâmplarea aşa cum o povesteşte autorul anonim stă în contrazicere cu ştirile autentice pe care le avem din alte izvoare; ele par foarte puţin probabile. Reproducem aice scena asasinatului după versiunea pătrăuţeană:

„Şi au dat fermanul şi au prins a ceti. Şi atunci lăcrămă Vodă şi zise: Lăsaţi-mă să-mi văd copiii! Iar Turcu zise să scoaţă o basma. Şi i-au pus-o pe umăr. Voevodul zice: Ce iaste aceasta? — Să-ţi pui capul într'însa! Şi atunci numai ce-i aruncă un arcan de mătasă şi-l zugrumară şi-i tăe capul! Şi n'au ştiut până la al 7-lea ceas. Şi aşa s'a săvărşit cu Grigore Ghica Vodă la scunul său în Iaşi, la leat 1777 Oct. 1" [1]).

8. Coincidenţa crimei cu jurământul de supunere la Cernăuţi.

Capul Voevodului martir fu sărat, învălit într'un turban şi trimis prin satirbaşul Halil-Aga la Constantinopol, ca dovadă pentru executarea poruncii împărăteşti, iar corpul astrucat în grădina conacului din Beilic şi numai la 17 Octombrie 1777 fu înmormântat definitiv în biserica Sf. Nicolae, ctitoria lui Ştefan cel Mare [2]). Piatră de pe mormânt poartă următoarea inscripţie: „Această piatră frumos cioplită ascunde trupul aceluia care a fost din neamul renumit al Ghiculeştilor, al lui Grigore, ilustrul domnitor al Dacilor, cel învăluit cu pietate şi cu astfel de strămoşi, fiind răpit de o moartă prematură, iar acum locueşte în lăcaşurile cerului, 1777, Septembrie 1. [3]),

Dus la Constantinopol, capul lui Grigore Vodă a fost expus 3 zile în piaţa publică cu următoarea explicaţie sub el, prin care oficialitatea otomană căută să justifice această mai mult decât odioasă crimă politică. Iată deci care era această explicaţie:

„Precedentele culpe făcute de Grigore Ghica, Principe al Moldovei, fiindu-i mai înainte iertate, fu miluit prea milostiv cu domnia Moldovei. Şi cu toate că supuşii Moldovei fură în

[1]) Leca Morariu, *Codicele Pătrăuţean şi Asasinarea lui Grigore Ghica;* reproducere din „*Revista Moldovei*" an. I. 1921—1922 No. 12, p. 12—13.

[2]) Cfr. I. C. Nepruzzi l. c. p. 74.

[3]) N. G. Dossios, *Studii Greco-Române*, p. 63.

www.dacoromanica.ro

scurgere de doi ani scutiţi de tribut şi de orice alte greutăţi şi dări, totuş zisul domna, împotriva înaltei porunci, supărând şi şi îngreuind cu dări pe supuşii încredinţaţi lui, luând dela ei tribut şi alte greutăţi, impunându-le şi stoarceri de s'au primit contra lui mulţime de jeluiri. Pe lângă acestea, împotrivindu-se dânsul şi cu pretexte neîngrijind de datoria de a prevedea şi de a trimite la Constantinopol zahareaua ce i se poruncise a trimite, se făcu de nevoe mazilirea lui. Pentru acest scop fu trimisă mărita suprema poruncă ca împreună cu familia şi copiii lui să vină la Constantinopol şi să rezideze în casa lui de ţară. Dar el cu toată mândria şi dispreţul, arătând că nu voeşte a asculta de ordine supreme înalte şi având încă şi îndrăzneala şi cutezanţa a se exprima în nesăbuiţi şi grozavi termeni, repugnanţi demnităţei şi cinstei strălucitei Porţi şi pricinuind nimicirea lui, a trebuit să fie ucis. Aşa este pedeapsa celor rău voitori când nu se supun poruncilor înalte ale strălucitei porţi“ [1]). Vestea despre moartea tragică a lui Ghica Vodă a produs o consternare generală. Constantin Caragea, care scria sub impresia celor întâmplale aminteşte ca „toţi eram turburaţi şi cutremuraţi din pricina acestei întâmplări neaşteptate şi neobicinuite, pentru că nici odată nu s'a întâmplat o asemenea tragedie în istoria Moldovei“ [2]). In ziua de 1 Octomvrie stil vechi 1876 consiliul comuual din Iaşi, sub preşedinţia lui Nicu Gane, aşează un sarcofag în grădina beilicului pe locul unde se săvârşi omorul, iar domnitorul Carol dărui comunei Iaşi bustul lui Grigore Vodă Ghica care fu aşezat pe sarcofagul din beilic, formând până astăzi una din podoabele laşilor, oraşul tuturor jertfelor şi idealurilor româneşti [3]).

Data morţei lui Grigore Ghica a fost multă vreme discutată. Piatra depe mormântul din biserica Sf. Nicolae arată ziua de 1 Septembrie, ceeace este evident greşit, fiind în contrazicere directă cu toate celelalte ştiri cari pun data morţei la începutul lui Octombrie. Din 30 Septembrie 1777 este datat hrisovul lui Grigore Ghica pentru regularea situaţiunei sătenilor. Chestia aceasta se soluţionează în mod definitiv cu ajutorul unei notiţe descoperite

[1]) Hormuzachi, *Docum.* VII, p. 311.
[2]) I. C. Negruzzi, l. c. p. 72.
[3]) I. C. Negruzzi, l. c. p. 76 urm.

www.dacoromanica.ro

de curând într'un vechiu Minei din Iaşi pe luna Septembrie învecinicită acolo de mâna unui pios contemporan. Iată cuprinsul ei:

„*Să se ştie când au tăiat Turcii pe Măria Sa Gregore Alexandru Ghica Voevod în Ieşi cu vicleşug un spurcat de turc capegiu la casele din Beilic la văletul 1777 Octombrie 1, Duminică spre Luni ca la 2 ceasuri de noapte. Şi în aceea zi au fost şi zăefetul nemţesc la Cernăuţi şi toată noaptea, când au jurat pe toţi oameni ce s'au aflat sub stăpânirea lor 1777, Octomvrie 1, Duminică spre Luni. Şi Luni au început să cadă ceaţa ca fumul pe pământ, pe pământ a fost tot fum până Joi de dimineaţa şi apoi s'a ridicat acea negură*“ [1]).

Dată de 1 Octombrie stil vechiu corespunde exact cu 12 de Octombrie stil nou, o Duminică în care Generalul Spleny, primul guvernator militar al Bucovinei, a primit la Cernăuţi jurământul de supunere al clerului, al boerilor şi al întregului popor bucovinean, benchetuind toată noaptea până Luni în zori de zi [2]), tocmai în clipele tragice, când la Iaşi se săvârşea odioasă crimă a decapitării domnului legitim şi apărător al întregităţei Moldovei.

A. D. Xenopol are dreptate când fixează data morţii lui Ghica-Vodă pe ziua de 12 Octomvrie stil nou [3]). Dară nici d-l Iacob I. Negruzzi nu greşeşte, fixând ziua de 1 Octomvrie, 1777, stil vechiu [4]).

9. Ecoul crimei în presa europeană

Un corespondent din Iaşi trimitea în ziua de 15 Oct. 1777, deci trei zile după săvârşirea crimei din beilic, către redactorul Feller din Louxembourg un raport amănunţit asupra celor petrecute la Iaşi zicând:

„Grigore Ghica, prinţ al Moldovei, şi-a sfârşit zilele într'un chip foarte tragic. Implinindu-se termenul de trei ani, după care

[1]) St. Nicolaescu, *Cum a fost asasinat Grigore Ghica-Voevod*, Adevărul, Noemvrie, 1927.

[2]) J. Polek, *Die Huldigung der Bukowina am 12. Oktober 1777* în „Jahrbuch des Buk. Landesmuseums“, X. 1892 p. 1 urm.

[3]) A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, V, p. 228.

[4]) Iacob C. Negruzzi, l. c. p. 71.

www.dacoromanica.ro

acest Hospodar trebuia să ceară Porţii confirmarea sa în acest post, el trimise pe al doilea fiu al său la Constantinopol. Tânărul prinţ fu foarte bine primit şi obţinu firmanul pe care venise să-l ceară în numele părintelui său şi pe care îl dădu, făcându-i în acelaş timp şi un raport despre izbânda fericită a misiunii sale".

„In timp Poarta fusese informată despre legăturile pe care prinţul Ghica le întreţinea cu Ruşii precum şi despre vorbele ce le spusese privitoare la protecţia Rusiei de care se credea asigurat, fiind că el luase măsuri de a se refugia, la nevoie, în Rusia. Poarta întrebuinţă viclenie pentru a se cotorosi de el; ea trimise la Hotin un ofiţer însărcinat să facă, după cât se spunea, mai multe întocmiri relative la trupele dela graniţa Moldovei. Ofiţerul acesta, însoţit de 10 ieniceri, înaintă până la Iaşi şi acolo se prefăcu bolnav. Prinţul, care nu bănuia că secretul său ar putea fi cumva cunoscut, se duse să-l viziteze întovărăşit de medicul său. El fu foarte bine primit şi după obiceiu i-se servi cafea şi dulceaţă. Prinţul începu să se întreţină despre afacerile politice. Ministrul Porţii porunci atunci celor de faţă să se retragă, pentru a rămâne în libertate cu prinţul. Toată lumea ieşi, cu excepţia câtor-va servitori ai ofiţerului turc cari se aruncaseră asupra prinţului şi-l gîtuiră".

„Medicul, bănuind după sgomotul ce-l auzia, cele întâmplate, se retrase repede pentru a pune la adăpost pe fiul mai mare al prinţului, care în felul acesta putuse să scape cu fuga. După această executare, ministrul Porţii, convoacă pe boeri, li ceti firmanul care cuprindea sentinţa de moarte contra Hospodarului, formă o regenţă alcătuită din patru dintre ei pentru a cârmui ţara până la noi ordine şi se întoarse la Hotin, lăsând corpul prinţului boerilor, prin a căror îngrijire i-se făcură slujbe religioase în biserică" [1]).

Un corespondent din Constantinopol comunică redacţiei aceluiaş jurnal la 19 Novembre 1777 cauza morţii lui Grigore Ghică zicând:

„Pădurea sau mai bine zis districtul Bucovinei sau Bukreina (?) este principala cauză a morţii Prinţului Ghica. Se

[1]) *Journal historique et littéraire*, tom. 148, p. 503—505, pe ziua de 1 Decembrie 1777. Cfr. *Revista Istorică*, XIV, no. 4, 1928, p. 100—101.

www.dacoromanica.ro

pretinde că o mare putere din Europa a înfluenţat mult asupra dispoziţiilor paşnice ale Rusiei cu privire la Poartă, şi de aceia nu va surprinde anecdota care circulă aici cu privire la moartea lui Ghica:

Acest Hospodar nu voia cu nici un preţ să consimtă la cesiunea Bucovinei în favoarea Austriei; el se conducea ca un suveran îndependent şi aţiţat, după cum se crede de o putere vecină, ajunse la ameninţări şi la violenţe în timp ce luase măsuri pentru a se face stăpânul absolut al ţării. Cu toate aceste împotriviri acest act de cesiune a fost consfinţit şi la 11 Octombre, baronul de Spleny, din ordinul curţii dela Viena, primi omagiul de credinţă din partea întregului popor al acestei ţări, care trimisese spre acest sfârşit, deputaţi la Cernăuţi, capitala Bucovinei. Sultanul crezu necesar să scape de Hospodar. De aceia, a doua zi după aceasta ceremonie, Ghica a fost ucis“ [1]).

Cu data de 15 Octombrie 1777 un jurnal din Bruxelles primea următoarea veste din Constantinopol:

„Vestea morţii prinţului Moldovei, care trebue atribuită numai legăturilor sale cu Rusia şi încrederei ce o avea în protecţia ei, face mult sgomot în această capitală. Poarta a numit ca succesor al lui pe Costache sau Constantin Moruzi, primul ei interpret, înlocuit la rândul său de Nicolae Caragea, care mai ocupase, în timpul războiului din urmă, această slujbă, par interim“.

„Evenimentul acesta va produce fereşte, multă amărăciune Curţii din Petersburg, şi va grăbi ruptura care putuse fi înlăturată până acuma. Azi, însă guvernul e hotărît la aceasta“ [2]).

Un corespondent al ziarului „Nouvelles extraordinaires de Leyde“, raporta la 16 Octomvrie 1777 dela „*Frontiera Bucovinei*“ zicând:

„Am aflat un eveniment dintre cele mai funeste: Hospodarul Moldovei, care-şi are reşedinţa la Iaşi a fost arestat alaltăieri pe neaşteptate de un Capigi-Başa în fruntea unui mic detaşament de ieniceri, care zece ceasuri mai târziu, porunci să-l decapiteze şi trimise capul său la Constantinopol“.

[1]) *Journal historique et littéraire*, din Luxemburg, din 15 Ianuarie 1778, p. 112—113. Cfr. *Revista Istorică* XIV, no. 4, p. 121.

[2]) „*Journal de Politique et de Littérature*“, tom. III. 15. Dec. 1777, p. 121. Bruxelles. Cfr. *Revista Istorică*, XIV, no. 4. 1928, p. 101—102.

www.dacoromanica.ro

„Acest prinţ e foarte regretat, el avea multe cunoştinţe, el iubia ştiinţile şi vorbia limbele franceză şi italiană. Patrimoniul său se urcă la mai mult de două milioane piaştri pe cari avusese prevederea să-i plaseze în statele republicei veneţiene. In timpul ultimului războiu fusese prizonier la Petersburg, unde-şi dobîndise stima curţii. Fiind restabilit după încheierea păcii în Principatul său, el se strădui la rândul său să-şi păstreze bunavoinţa împărătesei şi aceste legături cu Rusia au atras asupra-i mânia Porţii şi ordinile crude executate împotrivă-i“ [1]).

Coincidenţa aceasta ne întăreşte şi mai mult în credinţa că la uciderea mişelească a lui Ghica Vodă au avut şi Curtea din Viena mânile ei criminale în joc. Oficialitatea austriacă a căutat să nege orice amestec al ei în această criminală întâmplare. O gazetă din Riga publică o informaţie din Eger în Bohemia, cu data de 12 Ianuarie 1778 de următorul cuprins: „Executarea Domnului Moldovei se atribue din partea diferitelor organe de publicitate, faptului că acest principe s'ar fi împotrivit ocupaţiunii Bucovinei de către Imperiali. Eu cel puţin ştiu din izvor sigur, că vestea despre soarta năprasnică a acestui nenorocit domn a ajuns în însăş cancelaria general-maiorului imperial de Spleny, tot aşa pe neaşteptate precum a pătruns în toată Europa; şi la Carlovăţ precum şi în toate provinciile imperiale vecine se regretă moartea principelui pentru afabilitatea sa şi ca cel mai frumos bărbat din toată Moldova“ [2]).

Mihail Cogălniceanu avea multă dreptate când zicea că „îndată ce virtutea strămoşilor noştri va reînvia între noi, ne va reveni şi dulcea Bucovină, căci minciuna, corupţia şi răpirea nici odată nu pot constitui un drept, căci cauzele cele drepte, întocmai ca şi dreptatea lui Dumnezeu, nu pier niciodată“ [3]). Autorii morali ai crimei din beilicul Iaşilor, Sultanii din Stambul şi Habsburgii din Viena, cari prin meschinele lor uneltiri au înarmat braţele criminalilor pentru răpunerea lui Ghica Vodă, s'au prăbuşit

[1]) No. din 25 Novembrie 1778. Cfr. *Revista Istorică*, XIV, no. 4, 1928, p. 102. Alte ştiri interesante se găsesc la I. Baidaf, *Uciderea lui Grigore Voda-Ghică*, (Oct. 1777), *ecouri din presa contemporană*, Revista Istorică XIV, no. 4, 1928. p. 97 urm.

[2]) *Revistă Istorică*, XIV, 1928, p. 45.

[3]) *Răpirea Bucovinei după documente autentice.* Bucureşti, 1875, p. XXI.

www.dacoromanica.ro

odată pentru totdeauna în netrebnicia crimei şi nelegiuirei lor, câtă vreme mormântul martirului decapitat a fost şi va rămâne pentru toate vremurile un loc de pelerinaj şi un isvor nesecat de nădejdi şi nobile îndemnuri pentru întreg neamul românesc. Negură deasă ca fumul, de care aminteşte anonimul autor al notiţei din Mineiu, a apăsat un veac şi jumătate asupra Bucovinei, până ce a fost înlăturată de avântul vijelios al armatei române ce intră biruitoare în Cernăuţii desrobiţi. Dee Domnul ca razele libertăţii care au înlăturat negurile robiei, să lucească pururea asupra acestui încântător colţ de ţară românească.

Dumnezeul părinţilor noştri a voit ca după o robie de trei ori semicentenară, florile presărate de D. Petrino pe mormântul lui Grigore Ghica să se prefacă în laurii izbândei, iar lacrămile părinţilor noştri să se cristalizeze în pietre scumpe în coroana triumfală a primului rege al tuturor Românilor, Ferdinand Intregitorul.

---

www.dacoromanica.ro

ANEXE

I

Stihurile asupra Mării Sale Grigore Ghica Voevod

Ce s'au prefăcut de pe una a lui Constantin Tăutul şi este a lui Bogdan i Cuza

Vleat 1777 — Octombrie 1

„Vrând să arăt ce grăesc,
De mirare mă uimesc.
Aş grăi nu mă pricep,
Nu ştiu de unde să încep.
S'a făcut o jalnică vorbă;
Pentru Domnul Ghica Vodă,
Ghica Vodă cel vestit
La ce sfârşit a venit.
O limbă ritoricească
Trebue ca să grăească,
Să arate acea 'ntâmplare,
Groaznică şi de mirare,
Din care s'a cunoscut foarte
Halul lumei cei deşarte.
Şi încă n'are nici un bine
Lumea statornică'n sine.
Să judece or ce om
Intâmplarea acestui domn,
Ca să vadă în alta stare
Şi ce primejdie mare,
Era plin de bucurie
Luând a treia domnie,
Şi'n viaţă cât au trăit
Cu nădejdi mari s'au hrănit
Incepu ca să ştie
La ce sfârşit va să vie.
Nici putea să se păzească
De urgia împărătească,
Făr de veste l-au ajuns
Griji de acestea şi de ascuns;
Primejdie grea de moarte
Cu care le pierde toate;
Şi nu-i de moarte firească,
Că de sabie turcească.
S'au vestit în ţara toată
Cumcă vine dela Poartă
Un capugiu [1]) rânduit,
Şi conace i-au găsit.
Dar nimeni nu putea să ştie,
Cu ce chip şi treabă vine.
Numai Vodă au zis că ştie
Răspunzând în spătărie,
Fiind boerimea toată
Şi obişnuita gloată.
Cu o săptămână înainte
Au zis aceste cuvinte:
Acest capugiu ce vine
Este prieten bun cu mine,
Şi-i trimis ca să vestească
Din poruncă împărătească,
Că nu-i veste de răsboi
Aici în ţară la noi.
După ce la Şanta [2]) au sosit,
Frumos alai i-au făcut;

[1]) Capugiu, Capugi-başa, capul portarilor Seraiului, marele şambelan, care îndeplinea adesea misiuni importante.

[2]) Prima staţie de poştă pe drumul Iaşi-Galaţi pe la Bordea, o oră distanţă de Iaşi.

www.dacoromanica.ro

Şi i-au trimis înainte
Cu a sa domnească cinste,
Ca să facă întimpinare,
Fiind Bei şi Aga mare.
Şi cu cinste să-l primească
Ca pe o slugă împărătească.
Şi aşa întrând în oraş
Acest prieten ucigaş,
Mergând cu al său argalâc [1])
La casele din Beilic [2]).
Sâmbătă dac'au sosit
Vezi vicleşug ce-au făcut!
Auzind că este bolnav foarte,
Şi cere doctor să-l caute,
Au trimis lui Voda ştire
Cum că au slăbit peste fire
Şi-ar vrea să meargă la curte
Având să-i grăească multe,
Trebi mari şi lucruri înalte
Şi fermanul să-i arate;
Dar nu poate pentru boală,
Că din pat nu se mai scoală.
Vodă auzind au crezut
Ca şi cum l-ar fi văzut.
Şi neavând nici un prepus
I-au trimis acest răspuns:
Să nu facă osteneală,
Fiind supărat de boală
Ca merge Măria Sa,
Acolo la gazda sa.

De ar fi spus drept Fotachi
Precum au spus Gavrilachi [3]),
Tot ar fi putut prepune
Acea ascunsă înşălăciune.
— Dar ce să zicem mai mult
— Ceasul morţii au venit.
Porunceşte să gătească
Careta lui cea domnească
Cu atâta grabă mare
Precum ar merge la primblare.
Adecă zice şi întreabă,
Ce n'au gătit careta'n grabă.
Zice mai curând s'o tragă
Ca vremea să nu-i treacă,
— Ci Vodă în graba purcezind,
Rămâne Doamna plângând
Ca i-au zis să nu meargă
Până n'a cerceta să vadă,
Acest Turc aşa numit
Cu ce poruncă a venit.
Dar fiind ca şi mai înainte
La nemic nu vrea să asculte
Nici atunci n'a ascultat
Acel folositor sfat.
Şi când au vrut să purceadă
— Tufeccibaşa [4]) îl întreabă
Efendi [5]) ar fi bine
Să mai ia oameni cu sine
Vre'a cinci şase tufeccii [6])
Că merg numai doi copii [7])

---

[1]) Oameni de serviciu, suită.
[2]) Palatul înalţilor demnitari ai Porţii în Iaşi.
[3]) Fotachi şi Gavrilachi erau medicii Domnului.
[4]) Tufeccibaşa era şeful gardei domneşti.
[5]) Efendi, Domn, titlu dat înalţilor demnitari civili.
[6]) Tufecciu, lefegiu în garda domnească (din tüfek turceşti puşcă).
[7]) Copii de casă, feciori de boeri, ataşaţe pe lângă curtea domnească şi formând garda interioară a palatului.

www.dacoromanica.ro

Şi vre'o doi trei boerinaşi [1])
Şi al doilea cămaraş.
Atunci Vodă au răspuns,
Lui Tuficibaşa au zis:
Destul sunt doi şi cu mine
Că n'am să mă bat cu nime.
Şi aşa la vreme de noapte
Au mers el singur la moarte.
Sosind făr de calabalîc
La casele din Beilic
Bostangii [2]) s'au gătit
Precum li s'a poruncit
Şi i-au ieşit înainte,
L-au intimpinat cu cinste
Şi suindu-l sus pe scări
Ţiindu-l de subsuori,
Unii îl ţineau de poale
Alţii-i făceau temenele;
Dar acela sprijinit
De moarte era gătit.
După ce s'au suit sus
Şi la Capugiu s'au dus
I-au făcut destul icram
Acest prieten viclean,
L-au primit cu bucurie,
Arătându-i prietenie.
Dar nu era pe înadins,
Era pentru că l-a prins.
Au făcut multă voie bună
Că l-au văzut pus la mâna.
Şi lesne l-au amagit
Precum au nădăjduit.
Pe copii, pe tufegii
I-au luat la cafegii
Adecă ca să-i cinstească
Pre rânduiala turcească,
Cu ciubuce, cu cafele
Să nu se uite la perdele;
Când vor auzi strigare,
Să nu facă turburare.
Turci şed la uşi, alţii'n cămară
Inarmaţi ca nişte hiare
Precum era poruncit,
De cu vreme rânduit;
Atunci au întrat în casă
Acei Turci ce se'narmasă
Şi uşile încuind,
Au stătut cu toţii rând.
Vodă văzând aşa strimtoare,
L-au cuprins mare sudoare,
Şi îndată au cunoscut
Laţul în care a căzut,
Din care a scăpa nu poate
Şi sfârşitul este aproape.
Ce i-au zis, cum l-au mustrat,
Nu ştiu nu m'am întâmplat.
Acolo unde vorbea,
Au cerut tabac să bea.
Capucibaşa tabacherea au deschis
Şi când Vodă s'au plecat
Adecă să ia tabac
Face semn la haznadar [3])
Să-l lovească cu hangiar.
Şi îndată-l loveşte în spate
Ie-i dădu o rană de moarte.
Atunci au căzut pe pat
Şi: Aman [4]) Efendi-au strigat:
„Fieţi milă nu mă pierde

[1]) Boerinaşi, erau boerii de rangul cel mai de jos; ei îndeplineau la curte dregătoriile cele mai inferioare de cămaraşi, cupari, aprozi etc.
[2]) Bostangiu, ostaş în garda Sultanului.
[3]) Haznadar, visternicul sau casierul Sultanului.
[4]) Aman, turceşte, pardon, iertare, graţie.

www.dacoromanica.ro

Că nu am altă nădejde
Scoate-mă dela urgie
Nu-mi lăsa casa pustie"!
Dar cine vrea să-l asculte
Sau să vină să-i ajute?
Căci îndată ceilalţi
Bostangii stând înarmaţi,
Năvălind ca nişte fiare,
In cuţite îl luară.
Vodă puţin s'au luptat,
Sărind la fereastră au strigat,
Vrând să iasă şi să scape
De acea cumplită moarte;
Şi când au vrut să mai strige,
Atunci de grumaz îl strânge.
Tufegibaşa au auzit
Un glas sleab şi amorţit,
Şi alergând să între'n casă
Turcii dela uşă nu-i lasă.
Au căutat să se întoarcă
Ca singur ceva să facă.
Dar Voda cu multe munci
Precum spun de mucenici
După ce au slăbit de tot,
El se lasă ca un mort,
Atunci dară şi geleatu
Indată i-au tăiat capu.
Şi luând capu'ntro mână
La Capugiu îl închină.
Şi făcând acest corvan
In vremea de rimizan.
Iar trupul cel mult căznit
Şi de cuţite răzbit
Stă în faţa casei întins
Izvorând sânge dintrâns.
Şi se sbate ca un peşte
In sânge se tăvaleşte.
După ce l-au desbrăcat
Pe fereastră l-au aruncat.
Şi căzând lepădat jos,
In partea casei din dos.
Bostangii i-au pus să sape,
Puindu-l apoi în groapă.
Şi din averea lui toată
Neavând la alui moarte
Măcar patru coţi de pânză
Pe trupul lui să-i întinză.
Dar capul într'o cutie
L'au trimis la împărăţie
Cum şi averea lui toată
S'au făcut peşchiş la Poartă,
Ca cunoscută să fie
Impărătească urgie.
Şi aşa s'au săvârşit
Ghica Vodă cel vestit.
Cu această moarte cumplită
Straşnică şi necinstită.
Numai la duşmani plăcută.
De doamna şi beizadele
Nu pot să mai spun de jele
Amărîtele domniţe
Ilinca şi Roxandiţă
N'am gândit mai înainte
Că le voi vedea aşa cernite".

www.dacoromanica.ro

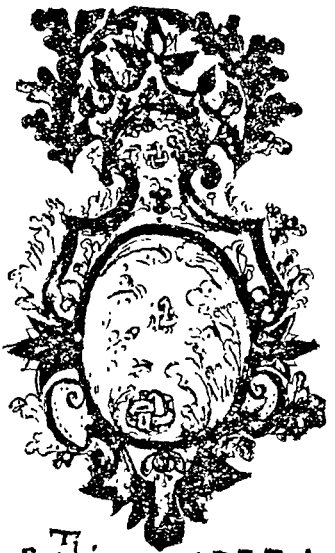

ВЛѢ: ѦѰѰѮ:
СѺКТОМВРІѦ: Л:

Стихврилѣ Мсѵпра Мрїѧ=
сѧлѣ Григорїй Гика Всѳ:
Чесѵ прєфанѵтѣ Діпівнѵ
Ѧлѣ костантинъ тєѵтѵлъ
шнєстѣ Ѧлѣ Богданъ йкѵз

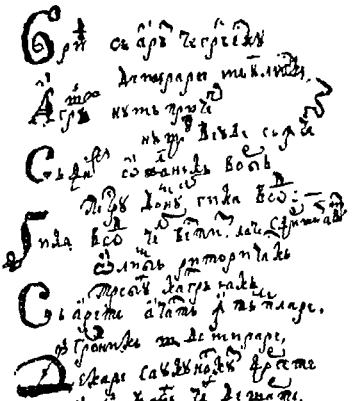

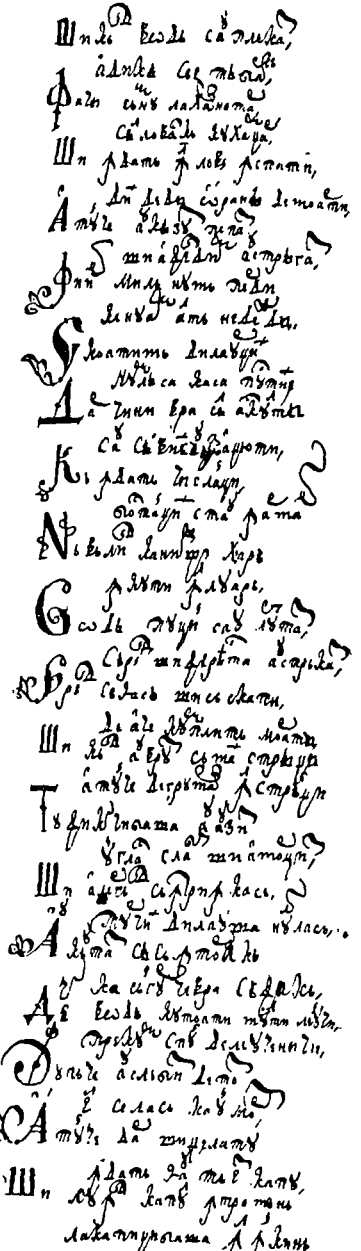

www.dacoromanica.ro

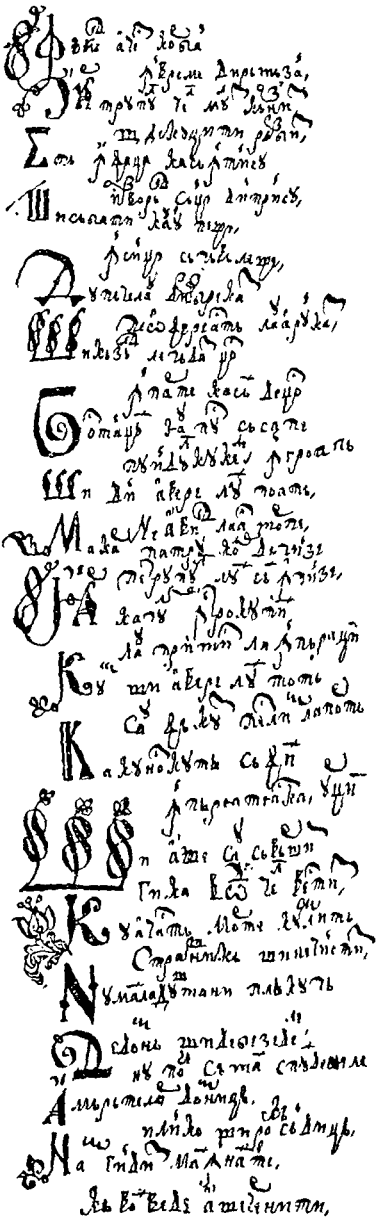

www.dacoromanica.ro

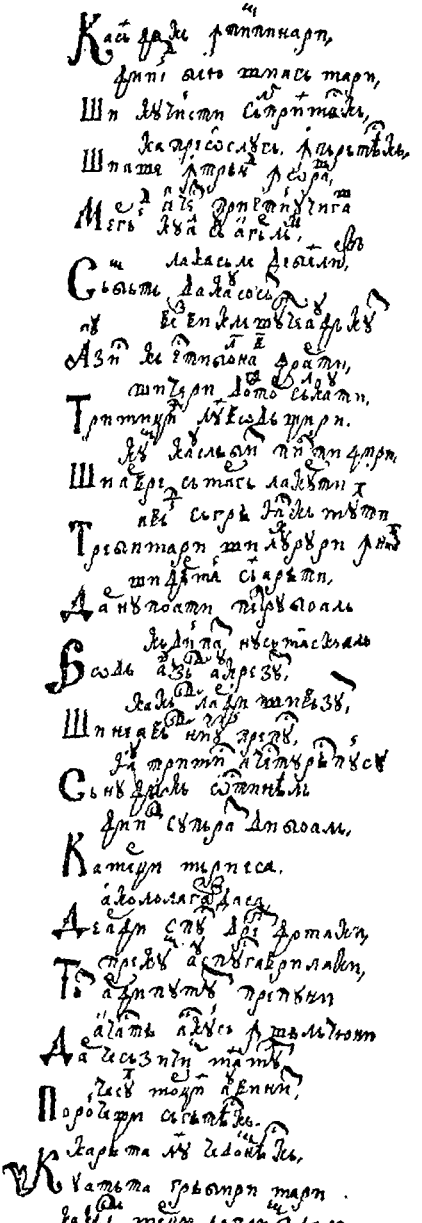

www.dacoromanica.ro

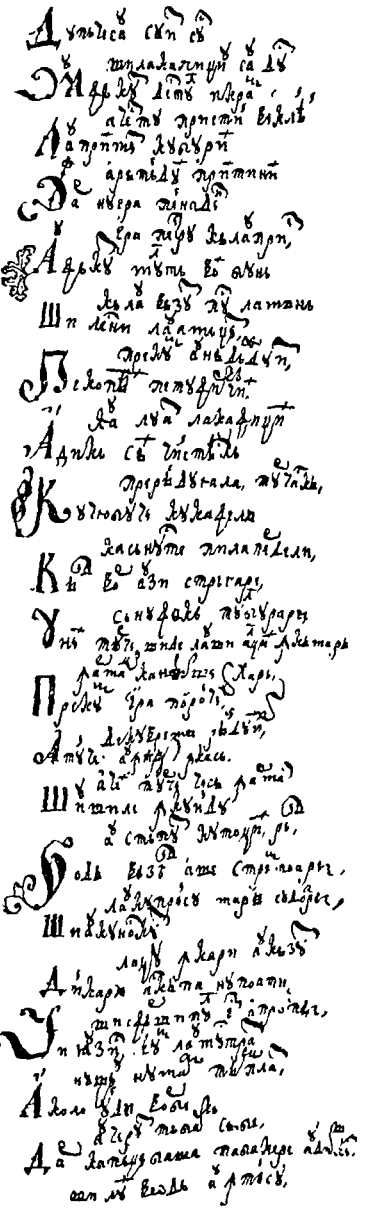

www.dacoromanica.ro

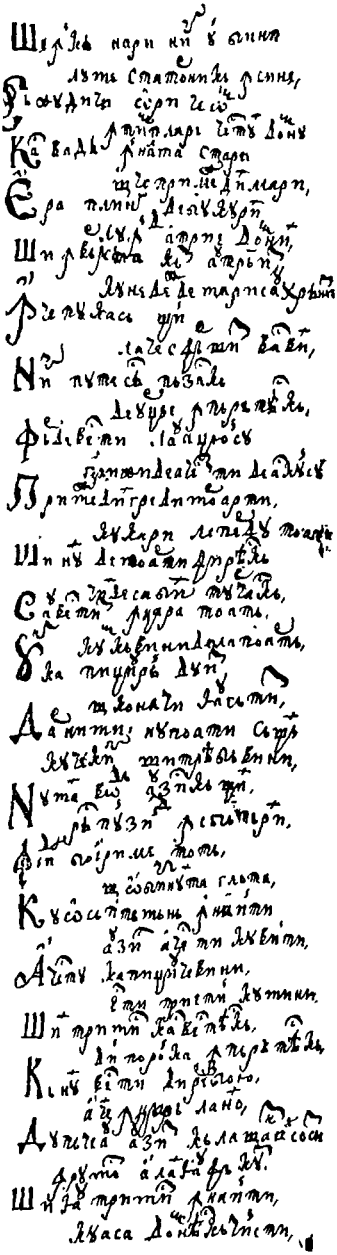

www.dacoromanica.ro

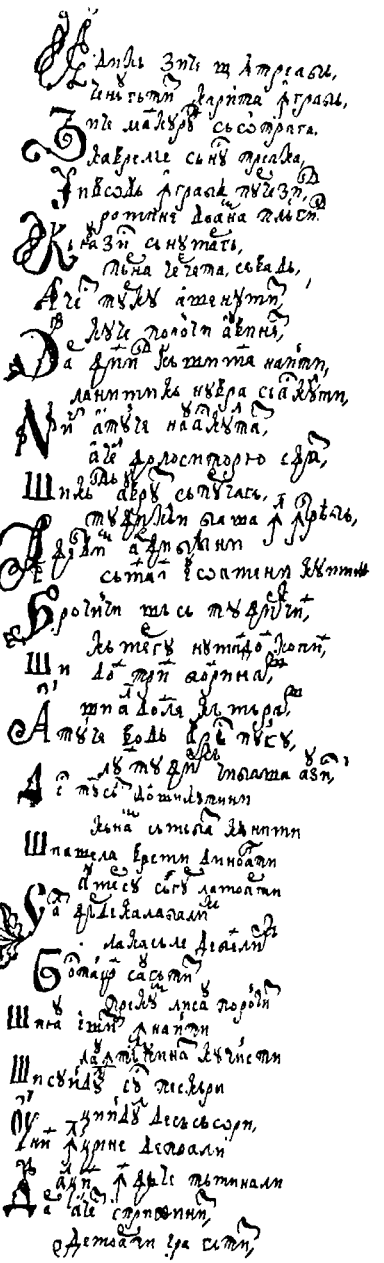

www.dacoromanica.ro

II

Drama sângeroasă dela Iaşi

după F. I. Sulzer[1])

„Pe vremea când începu culesul viilor, sosi în Bucureşti un Capugiubaşa turcesc. El era însoţit de o suită de rând în care se găsia însă un arap foarte bătător la ochi prin înfăţişarea sa hîdă şi posomorîtă. Capugiul spunea că se găseşte în drum spre Hotin cu înalte porunci către paşa de acolo. Prezenţa sa în Bucureşti inspiră mare groază principelui Ipsilanti, fiind că solul turcesc se găsia de mai multe zile în oraş fără să se prezinte lui Vodă. In cele din urmă se prezintă dară cu aşa trufie, încât făcu pe Vodă, a cărui domnie de trei ani era pe sfârşite, să se aştepte la orice, cu toate că decurând obţinuse fermanul de reînoire. Dar de astă dată nourii furtunei se împrăştiară fără nici o primejdie pentru dânsul.

Capugiul plecă din Bucureşti şi-şi continuă drumul spre Iaşi fără să lase să transpire ceva despre tainica sa însărcinare. Doar atâta că în momentul când Ipsilanti recomandă pe un frate al lui Grigore Ghica, care era ban al Craiovei, Capugiul îşi exprimă mirarea sa că această înaltă demnitate este încredinţată unui boer străin şi nu unui localnic sau român.

Indată ce ajunse la Iaşi, capugiul încunoştiinţă pe domn, de care îl lega de altfel o veche prietenie, că se găseşte în drum spre Hotin şi că, pe neaşteptate căzând bolnav, îl roagă să-i trimită un medic. Totodată se scuză că nu poate veni la curte, dar nici nu poate primi vizita domnului. Fiind grăbit, trebuie să-şi continuie neapărat călătoria la Hotin, chiar în dimineaţa zilei următoare, îndată ce va lua o doftorie.

Doctorul curţii veni în grabă şi examină pe bolnavul închipuit şi raporta Măriei Sale Domnului că în adevăr a găsit pulsul în neregulă, şi că a dispus cele de cuviinţă. Dacă în adevăr pulsul capugiului era în neregulă, sau dacă el însuşi provocase această perturbaţie a pulsului, va fi şiut dânsul mai bine.

Ce putea face Ghica alta, decât să viziteze pe Capugiul indispus ? Şi cum era să se teamă de un vechi prieten care

[1]) Manuscript inedit în Bibl. Acad. Rom. V, p. 787 urm.

www.dacoromanica.ro

zăcea în pat şi care-i trimise chiar vorbă, rugându-l să nu-l viziteze ?

Domnul avea însă şi boieri credincioşi cari îl sfătuiau să se abţină dela această vizită, bănuind că este o cursă. Dar şi doamna chinuită de rele presimţiri, îl imploră să nu se ducă. Dar cine este aşa de tare ca să se poată împotrivi puterii destinului ? Ghica nu putu fi reţinut dela hotărîrea sa. Insoţit numai de căpitanul de arnăuţi şi de câţi-va oameni de serviciu porni pe înserate la Beilic unde-l aştepta vicleanul Capugibaşa, al şaselea sol al sultanului — precum se zice — ce fusese trimis la Iaşi cu însărcinarea de a zugruma pe domn şi care izbuti să atragă victima în cursă.

Scena aceasta lugubră a fost povestită cu atâtea mai multe contraziceri, cu cât erau de faţă mai puţini martori oculari. Se spunea că capugiul ar fi remis Domnului sentinţa de moarte şi că Vodă ar fi avut cu capugiul un viu schimb de cuvinte şi că ar fi rostit chiar o lungă pledoarie întru apărarea sa. Basmul acesta a fost prins într'un cântec în versuri, din care îmi amintesc cuvintele pe care Ghica le adresa capugiului :

„Eu sunt pus de trei crai,
Cum îndrăzneşti să mă tai ?"

Iar versiunea cea mai aproape de adevăr şi care a fost confirmată şi de oamenii ce se găseau atunci în slujba nenorocitului domn, este aceasta :

Când Vodă a întrat în camera bolnavului închipuit, a prietenului său Capugiubaşa, dânsul a fost poftit să se aşeze pe divan, unde i s'a servit de către un arap care singur era de faţă, ciubucul sau luleaua de tutun după obiceiul turcesc. In acelaş timp bostangiii Turculuí ademeniră pe puţinii însoţitori ai domnului să intre într'o îndepărtată cameră laterală a beilicului, de unde dânşii să nu poată auzi sgomotul, strigătul de ajutor al domnului. Aceasta era o măsură de precauţiune, care se împunea cu atâta mai mult, cu cât ei, câtă vreme domnul osândit la moarte era încă în viaţă, puteau fi loviţi fără pedeapsă de supuşii şi oştenii lui Vodă şi întrucât dânşii toate suferinţele ce le îndurau cu acea ocazie, fie chiar şi moartea, urmau să le ascrie numai neiscusinţii lor. Din pricina aceasta, s'a

www.dacoromanica.ro

întâmplat că atât ei cât şi cei cinci capugii cari veniseră mai înainte la Iaşi cu acelaş gând, să se întoarcă acasă fără nici o ispravă.

După obicinuitul schimb de bineţe, capugiul sau portarul seraiului împărătesc, cum se numia slujba unui capugibaşa, se scuză pentru vestea neplăcută pe care trebuie să o aducă domnului şi, scoţând un ferman, vesti pe Vodă că este *mazil*.

Răspunsul domnului la această veste părea de aşa natură, că capugiul putea să înţeleagă că Vodă nu era dispus să se supună neapărat poruncii împărăteşti. Sub impresiunea aceasta, capugiul făcu arapului semnul convenit de mai înainte şi acesta aplică domnului prima lovitură de pumnal.

Nefericitul Vodă se puse îndată în poziţie de apărare, alergă în grabă la fereastră şi chiemă în ajutor pe oamenii săi. La strigătul desperat al domnului săriră câţi-va în ajutor. Dar în clipa aceasta bostangiii capugiului, ce stăteau la pândă săriră repede în ajutorul arapului înainte ca slujitorii domnului să poată sosi la faţa locului. Iar când aceştia intrară în cameră, li s'a arătat capul tăiat al domnului lor şi fermanul de mazilire, ceia ce-i făcu să amuţească şi să încremenească pe loc.

Nouă răni primise nenorocitul domn. Capul i-a fost aruncat într'un sac şi trimis la Constantinopol, iar trupul lăsat acolo spre a fi înmormîntat.

In aceiaş seară capugiul puse pecete pe toată averea domnului, lăsă să se citească în divan fermanul sultanului şi aşeză caimacami în numele noului domn, încercând să pună mâna şi pe cei ce erau bănuiţi de a fi fost părtaşi domnului la hainire. Intre aceştia se găsia cămăraşul domnesc care însă împreună cu alţii apucaseră să fugă.

Se pare că Ghica nu fusese prevenit la timp de capuchehaiaua sa pe lângă Poartă despre cele ce se uneltiau împotriva sa. Tainele cabinetului turcesc erau greu de pătruns şi Turcii înţelegeau bine să se prefacă. Iar de altă parte Ghica pare să se fi întemeiat prea mult pe Ruşi.

Despre motivele care au determinat pe Turci să recurgă la această crimă de stat, s'au spus şi s'au scris multe. Se pare că Turcii prinseră de veste că Ghica era hotărît să fugă cu toată averea sa. Se zice că boerii ostili domnului ar fi încuno-

www.dacoromanica.ro

ştiinţat Poarta despre hotărîrea domnului de a fugi. In deosebi doamna stăruia mereu pentru fugă. Dar gândul de a mai ridica încă odată oieritul şi sgârcenia sa l-a determinat să mai amâie fuga sa din scaun. Se pară că Ghica stătea în legătură cu Tatarii rusofili din Crimea şi că era vorba de un atac combinat contra Turcilor. Se mai zice că însuş socrul lui Ghica, faimomosul Iakovaki, ar fi aprobat crima săvârşită împotriva ginerelui său".

III

Mărturiile Ruxandei, fiica lui Grigore Ghica, despre moartea tatălui ei [1]).

„Grigore Ghica a intrat în Bucureşti în anul 1768 ca domn al Ţării Româneşti, ajunse însă în Septembrie 1768 în captivitate la Ruşi. Un locotenent colonel rus, Karosine, îl însoţise mai întâi la Iaşi, unde Vodă se închinase Ruşilor. De acolo a fost trimis la St. Petersburg, unde dânsul se dovedi ca un principe bine intenţionat şi iscusit. Incă înainte de încheierea păcii, Ghica primi dela împărăteasa Rusiei învoirea de a se reîntoarce în Moldova şi de a petrece la episcopia de Roman.

Principele Ghica avea două domniţe, dintre care cea mai mare Ruxanda trecea de cea mai frumoasă femeie în toată Moldova. Bunul ei părinte o dădu în căsătorie în 1776 unui fiu de boer Balş şi ea se găsia după moartea tatălui ei în Iaşi. In 1780 avui ocazie să o salvez dela o boală grea. *Atunci ea însăşi îmi povesti cu lacrămi în ochi, pe româneşte, împrejurările în care s'a produs asasinarea nenorocitului ei părinte* în felul următor:

„Turcii acuzară pe tatăl meu că ar fi întreţinut corespondenţă tainică cu Ruşii în detrimentul sultanului. A fost deci trimis un capugiubaşa din Constantinopol la Iaşi, dară acesta nu şi-a putut atinge scopul său mişelesc şi de aceia trebui să se reîntoarcă în Turcia fără nici o ispravă. După un timp oare care veni un alt capagiubaşa la Iaşi, dară nici dânsul nu putu îndeplini dorinţa sultanului, cu toate încercările viclene.

---

[1]) Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung der Moldau*, II, p. 193—196, Hermannstadt 1805.

www.dacoromanica.ro

Moldovenii iubeau pe tatăl meu; el însuş cunoştea uneltirile şi caracterul primejdios al Turcilor şi înţelese să se păzească bine de vicleşugul ambilor ucigaşi. Din cauza aceasta s'au ridicat glasuri şi mai straşnice în marele divan din Constantinopol ca înainte şi pentru săvârşirea acestei fapte criminale fu ales un Chihaia cu titlul Imbrohor-Başa, care era un prieten intim al tatălui meu. Acesta primi porunca cu ameninţarea: „Dacă nu ne aduci pe Ghica, viu sau mort, fii sigur că vei pierde capul tău propriu". Cu mare teamă veni la Iaşi, descinse la beilic, lăsă să fie transportat la iatac ca un bolnav şi înconştiinţă pe tatăl meu că are ordin să plece la Hotin, că ar fi căzut în drum în straşnică boală şi că-l roagă să-i trimiată pe seară pe medicul său curant, că doară i-ar aduce oarecare alinare.

Intre timp porunci să i-se aplice la braţul de sus o compresă aşa de strânsă, încât mâinile i-se înflară şi se făcură roşii ca racul. Când medicul curant Fotachi, un Moldovean localnic şi becisnic, veni să vadă din ordinul tatălui meu pe acest nemernic, îl găsi zăcând într'un leşin simulat, cercetă plusul ce-i păru slab şi mai făcu altă examinare. Tatălui meu însă îi aduse veste stupidă că başa este aşa de greu bolnav, încât nu se ştie dacă va mai ajunge ziua de mâne.

Atunci tatăl meu se hotărî să viziteze neapărat pe prietenul despre care pretindea că-i este cel mai devotat. Unii boeri îl desfătuiau, încercând să-l convingă că unui Turc nu te poţi încrede niciodată. Dar dânsul se duse cu toate acestea şi încă pe jos cu 4 slujitori cari, îndată ce sosiră la beilic, fură amăgiţi şi luaţi în primire de bostangiii capugiului cu feţele cele mai vesele şi mai prietenoase.

Tatăl meu intră deci de tot singur la bolnavul închipuit, îl găsi zăcând pe un divan şi-l compătimi. „Prietene" zice Turcul, „eu sunt ce-i drept grav bolnav, dar văzându-te pe tine, simţesc deja o mare uşurare". (In camera de alături steteau înarmaţi cu hangiare 8 bandiţi turci, aşteptând să audă semnul cuvenit: *tabac*). In cursul discuţiei cu Turcul, tatăl meu scosese tabacherea şi-i oferi tutun să tragă pe nas. „Tu ai tutun bun, prietene", zicea Turcul rânjind, „dar eu am unnl şi mai bun". In clipa aceasta, Turcul bătu din palme şi strigă: „tabac!". In aceeaş clipă apărură bandiţii şi setoşi de sânge se aruncară cu

www.dacoromanica.ro

aprindere asupra lui. Tatăl meu se apără voinicește, ucise trei dintre bandiți iar ceilalți, aproape toți se aleseră cu răni adânci. In cele din urmă însă nevinovatul meu părinte trebui să-și piardă viața.

Eu, continuă princesa în povestirea ei, nu știam nimic de cele întâmplate, locuiam în curtea domnească, zăcând în lehuzie cu băețelul acesta ce are acum trei ani. Ce groază mă cuprinse, când văzui cum Turcii devastau toate încăperile palatului! Totul a fost răpit, până și patul în care zăceam".

Un val de lacrămi de durere se revarsă pe obrazu acestei frumuseți, când îmi povestea despre aceste groaznice întâmplări.

Oamenii din serviciul capugiului s'au întreținut la plecarea lor cu un Grec și i-au povestit toată întâmplarea.

Indată după asasinare imbrohorbașa trimise după boerii mari să vină la dânsul, dar aceștia se ascunseră. Aceasta umplu pe Turc de groază, fiindcă credea, că a izbucnit o conjurație contra sa. In cele din urmă, oamenii săi aduseră la beilic pe Razo, hatmanul de atunci. Ce groază îl cuprinse când văzu pe domnul său înecat în sânge și decapitat. Capugiul îi aruncă pe spate un caftan și-l instală în numele sultanului în postul de caimacan până la sosirea noului domn. Cu amenințările cele mai aspre îi porunci să țină norodul în liniște și pace. (Acestea mi le-a povestit Razo însuș)".

Grigoire Ghica, Prince de la Moldavie. À l'occasion de l'anniversaire de centcinquante années de sa mort. — En 1927 s'accomplissent 150 années de la mort du Prince Moldave Grigoire Ghica.

Sous son règne les Autrichiens avaient enlevé la Bucovine À cause de l'opposition que le Prince avait faite au rapt de ce territoire il fut tué par les Turcs, après les intrigues des Autrichiens. L'anniversaire de sa mort a toujours donné occasion à quantité de démonstrations contre les Autrichiens, à cause du rapt de cette province.

En 1877 a eu lieu une grande manifestation nationale à Iassi, et le poète de Bucovine D. Petrino a prononcé un dis-

www.dacoromanica.ro

cours enthousiaste commémoratif. À l'anniversaire de 150 années, la Bucovine délivrée a dignement commémoré la mort du Prince martyre, en accentuant son importance historique.

L'origine de la famille Ghica. Le règne de Grigoire Ghica en Moldavie et en Valachie. Ses réformes dans l'ésprit de l'absolutisme éclairé, dans le domaine culturel, économique et social. Son séjour à la cour de l'impératrice Catherine à St. Petersbourg. Grigoire Ghica et le rapt de la Bucovine. Sa décapitation par les Turcs, de l'ordre du Sultan. Le regret général après sa mort. La coïncidence du crime avec la prestation de serment de soumission à Cernowitz. Les causes politiques de sa mort et l'écho de cet évènement dans la presse européenne.

En annexe sont réproduits en original un chaut en vers sur la mort du Prince, le rapport inédit sur cet événement par F. E. Sulzer et le récit de l'assassinat, par Ruxandra, fille du Prince assassiné.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro